

Ломовських Л. О.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри глобальної економіки
Державний біотехнологічний університет, Україна
e-mail: prinesla_moya@ukr.net
ORCID: 0000-0002-0760-0215

Єфремова Н. О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
бізнесу і адміністрування
Державний біотехнологічний університет, Україна
e-mail: propala.moyja@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9358-4743

Марченко М. В.

аспірантка кафедри глобальної економіки
Державний біотехнологічний університет, Україна
e-mail: marchenko.051977@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5789-3239

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ЗРУШЕНЬ

Lomovskykh Liudmyla O.

Doctor of economic sciences, professor
Professor of the Department of Global Economics
State Biotechnological University, Ukraine
E-mail: prinesla_moya@ukr.net
ORCID: 0000-0002-0760-0215

Yefremova Nataliia O.

Ph.D. in Economics, associate professor
Associate Professor of the Department of Management,
Business and Administration
State Biotechnological University, Ukraine
E-mail: propala.moyja@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9358-4743

Marchenko Maryna V.

Postgraduate student of the Department of Global Economics
State Biotechnological University, Ukraine
E-mail: marchenko.051977@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5789-3239

DEVELOPMENT TRENDS OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE MOVEMENTS

Анотація. Статтю присвячено розвитку аграрного сектора економіки України, зокрема на засадах інноваційних зрушень. Визначено коло певних проблем, що стримують впровадження інновацій в агропромислову сферу, та розроблено науково обґрунтовані заходи на покращення стану інноваційного розвитку аграрного сектору. В умовах формування конкурентоспроможного вітчизняного аграрного сектору, крім власне ресурсної, організаційно-інфраструктурної та кадрово-управлінської складової забезпечення функціонування аграрного сектору на засадах інноваційного розвитку,

важливим і стратегічно необхідним напрямом є формування дієвої системи моніторингу стану розвитку аграрного сектору, його прогнозування з урахуванням особливостей інноваційного розвитку. Також методологічним конструктом такої системи моніторингу, особливо у контексті прогнозування інноваційного розвитку аграрного сектору, пропонуємо застосовувати, враховуючи рівень галузевої адаптації, найбільш прогресивну методологію, якою на сьогодні прийнято вважати форсайт. Основними завданнями форсайту як методології організації системи моніторингу інноваційного розвитку аграрного сектору, є стимулювання по інноваційних альтернативних ідей і можливості розробки перспектив для визначення пріоритетів, що зазвичай відбувається шляхом ефективної мережної взаємодії всіх учасників форсайту. Це дозволяє зміцнювати зв'язки всередині системи забезпечення функціонування аграрного сектору та підвищувати її результативність. Стратегія забезпечення функціонування аграрного сектору на засадах інноваційного розвитку розглядається як комплексна складова лобювання та деталізації сукупності стратегічних завдань і є сприятливим підґрунтям для генеральних планів розширення та поглиблення аграрним сектором стратегічно вагомих переваг у міжнародному середовищі. Структура та зміст стратегії забезпечення функціонування аграрного сектору на засадах його інноваційного розвитку включає цільові програми, проекти та заходи, які активно сприяють генеруванню інновацій в галузі. Базуючись на одержаних під час дослідження теоретичних і практичних результатах, запропоновано механізм інституційного забезпечення функціонування аграрного сектору в Україні на засадах інноваційного розвитку.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційна модель, аграрний сектор, інноваційний процес, інноваційна стратегія, ринок інноваційної продукції, розвиток, конкурентоспроможність, інвестиції.

Abstract. The article is devoted to the development of the agrarian sector of the economy of Ukraine, in particular, on the basis of innovative changes. A range of certain problems preventing the introduction of innovations in the agro-industrial sphere have been identified, and scientifically based measures have been developed to improve the state of innovative development of the agrarian sector.

In the conditions of the formation of a competitive domestic agricultural sector, in addition to the actual resource, organizational-infrastructure and personnel-management component of ensuring the functioning of the agricultural sector on the basis of innovative development, an important and strategically necessary direction is the formation of an effective system for monitoring the state of the development of the agricultural sector, its forecasting taking into account the specifics innovative development. Also, as a methodological construct of such a monitoring system, especially in the context of forecasting the innovative development of the agrarian sector, we suggest applying, taking into account the level of industry adaptation, the most progressive methodology, which is currently considered a foresight. The main tasks of the foresight, as a methodology for organizing the system of monitoring the innovative development of the agrarian sector, are the stimulation of innovative alternative ideas and the possibility of developing perspectives for determining priorities, which usually occurs through effective network interaction of all participants of the foresight, which allows strengthening ties within the system of ensuring the functioning of the agrarian sector and increase its effectiveness.

The strategy of ensuring the functioning of the agrarian sector on the basis of innovative development is considered as a complex component of lobbying and detailing a set of strategic tasks and is a favorable basis for general plans to expand and deepen the agrarian sector's strategically important advantages in the international environment. The structure and content of the strategy for ensuring the functioning of the agricultural sector on the basis of its innovative development includes target programs, projects and measures that actively contribute to the generation of innovations in the industry.

Based on the theoretical and practical results obtained during the research, a mechanism for institutional support of the functioning of the agricultural sector in Ukraine on the basis of innovative development is proposed.

Key words: innovations, innovative activity, innovative model, agricultural sector, innovative process, innovative strategy, market of innovative products, development, competitiveness, investments.

JEL codes: O1, Q1, O3, M1.

Постанова проблеми. В умовах глобалізації та постійного загострення конкуренції фундаментом ефективності та конкурентоспроможності аграрного сектору є інноваційні зрушення. На основі Законів України «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», а також багатьох інших нормативно-правових актів та угод, аграрний сектор економіки України має орієнтир на інноваційний шлях розвитку, який дозволить посісти належне місце в світовому товаристві.

Однак впровадження інновацій, як одного з головних факторів підвищення рівня конкурентоспроможності, системно не здійснюється. Через воєнний стан в Україні та складну епідеміологічну ситуацію склалися несприятливі умови для ефективного здійснення інноваційної діяльності як загалом, так і в окремих галузях.

Для розвитку аграрного сектору економіки України потрібне впровадження певних заходів економічної політики та вдосконалення державної системи стимулювання інноваційного розвитку. Основними завданнями є підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки на інноваційних засадах, чітке визначення державних пріоритетів інноваційної діяльності та розробка комплексу заходів для їх досягнення, що включають фінансові стимули, кадрову політику, створення умов для проведення модернізації виробництва.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналізу тенденцій розвитку аграрного сектору України в контексті інноваційних зрушень приділяється достатньо уваги і вітчизняними, і зарубіжними вченими-науковцями, практиками, аналітиками та фахівцями, такими як Л. Антонюк, С. Барлей, Д. Белл, Е. Брінйоффсон, Дж. Вейсс, В. Волтер, А. Воронкова, Р. Гордон, П. Девід, П. Друккер, Т. Кочан, Р. Кован, О. Кузьмін, Ф. Маклуп, Л. Михайлова, Т. Ноелле, І. Нонака, Ю. Пимошенко, М. Портер, Л. Прусак, П. Ромер, П. Снеллман, Т. Стенбек, І. Тараненко, Х. Такеучі, Л. Хітт, Д. Форей, О. Яценко, П. Саблук, О. Шпикуляк, Л. Курило та інші.

Методика дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, а саме — методи аналізу та синтезу, узагальнення та наукової абстракції, ціннісно-орієнтований, програмно-цільовий методи та метод ситуаційного аналізу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас існує необхідність комплексно розглянути основні тенденції розвитку інноваційних процесів в Україні в поєднанні з оцінкою їх впливу на діяльність суб'єктів господарювання та функціонування економіки в сучасних умовах як єдиного взаємопов'язаного процесу, що має регулюватись і вдосконалюватись системно.

Метою статті. Дослідження проблем забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України, створення конкурентних переваг шляхом впровадження інновацій, нових технологічних знань та інформації.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна система України переживає не найкращі часи становлення та розвитку, що пов'язано, перш за все, з політичними подіями та постійними процесами перерозподілу сфер впливу. Внаслідок цього досить проблематичним вбачається створення цієї системи як системи

організаційно-економічного та інформаційного забезпечення розвитку інноваційних процесів на рівні держави, а також надання змоги системі розвиватися, поширюватися й ефективно працювати в умовах нестабільності ринку України.

Розвиток аграрного сектору в контексті інноваційних зрушень має на меті формування сприятливих умов для продуктивної роботи та спонукання до досягнення мети виробництва в конкурентному середовищі за наявності різноманітних ризиків через оперативне виявлення та мінімізацію впливу наявних загроз. Розробка належної стратегії забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору — це формування певного комплексу ключових показників, що засвідчують безпечний стан середовища функціонування аграрного сектору на певний час настання прогнозованого негативного (позитивного) явища [1].

Провівши діагностику розвитку головних індикаторів забезпечення інноваційного розвитку агропродовольчої сфери України, можемо зазначити, що спостерігається тенденція до зниження проаналізованих показників. Частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції знизилася від 3,8 % у 2015 р. до 1,4 % у 2020 р. На сьогодні Україна в рейтингу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму перемістилася з 73 місця у 2015 р. на 81-ше у 2020 р. [18].

Доведено, що в Україні протягом досліджуваних років залишається низьким рівень інноваційної активності підприємств аграрного сектору країни. За період 2016–2020 рр. у загальній кількості реалізованих проєктів із впровадження в виробничу діяльність інноваційних розробок більшість з них припадає на виробничі технології — 68,1 %, серед яких найбільше впроваджень пов'язано із новими методами і способами застосування добрив і засобами захисту рослин; організаційно-управлінські — 19,4 %, також продуктові — 12,5 % (табл. 1).

Таблиця 1

**ІНДИКАТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ**

Показник	Рік					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Продуктивність праці в сільському господарстві, тис. дол. США на одного зайнятого	28,1	23,2	7,9	8,7	8,9	9,2
Індекс сільськогосподарської продукції, %	95,5	113,3	102,2	95,2	106,3	97,8
Індекс виробництва харчових продуктів, %	98,3	95,0	102,5	89,3	104,4	102,9
Частка сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у загальній площі сільськогосподарських угідь України, %	0,68	0,95	0,96	0,99	0,99	1,04
Частка витрат на виконання наукових і НТР у ВВП, %	0,67	0,7	0,6	0,55	0,48	0,45
Частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції, %	3,8	3,8	3,3	3,3	2,5	1,4
Рейтинг глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму	73	84	76	79	85	81

Джерело: [18].

Стратегічною метою розвитку країни є стійке підвищення рівня життя населення й вихід на якісно нові соціальні стандарти у контексті динамічного економічного зростання. Аграрний сектор дуже чутливий до впливу зовнішніх факторів, які досить важко спрогнозувати. Як наслідок, подолання зовнішніх загроз пов'язане з загальним економічним зростанням всієї країни посиленням ролі у напрямках вирішення загальносвітових проблем. Але найнебезпечнішими для аграрного сектору є внутрішні загрози, які зумовлюються поточними економічними проблемами, є постійними, охоплюють соціально-економічні інтереси, сприяють виникненню інших загроз (табл. 2).

Таблиця 2

РИЗИКИ ТА ЗАГРОЗИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Фактори, які формують ризики, загрози		Можливі наслідки
Внутрішні загрози		
1	Низький рівень життя населення в сільській місцевості	Стимує розвиток людського потенціалу, міграція робочої сили
2	Зниження рівня платоспроможного попиту	Незбалансованість харчування
3	Погіршення матеріально-технічної бази, зниження технологічної і технічної оснащеності АПК	Втрата врожаю, зниження конкурентоспроможності
4	Низький рівень впровадження інновацій, принципово нових розробок на «ноу-хау» у аграрному секторі	Стимування розвитку аграрного сектору, що призводить до відставання від світового науково-технічного прогресу
5	Слабке інформаційне забезпечення, яке не дозволяє правильно оцінювати ризики, резерви і можливості	Недостовірність визначення оціночних рівнів економічної безпеки аграрного сектору, сучасного стану та напрямів реалізації оперативних заходів
6	Дефіцит кваліфікованих кадрів; низький рівень знань управлінців в аграрному секторі щодо міжнародних правил торгівлі	Стимує інноваційно-технологічний розвиток аграрного сектору; можливі втрати при реалізації зовнішньоекономічної діяльності
7	Криза платежів та неефективність фінансового, податкового та страхового регулювання	Нестабільність фінансового стану суб'єктів аграрного сектору; можливість їх банкрутства
8	Недостатній контроль з боку держави та громадськості над безпекою та якістю продуктів харчування	Підвищує загрозу здоров'ю нації або окремих соціальних груп
9	Відсутність ефективного механізму ціноутворення в аграрному секторі; диспаритет цін на сировину, засоби виробництва, готову продукцію та послуги у відповідних видах діяльності	Зростання цін на продовольство, міжгалузевий диспаритет цін, зниження мотивації економічного інтересу у сільського товаровиробника
10	Недосконалість, нестабільність або відсутність спеціальної нормативно-правової бази	Значно посилює деструктивні тенденції у аграрному виробництві та споживанні
11	Недостатній рівень державної фінансової підтримки суб'єктів аграрного сектору	Сприяє збільшенню внутрішніх цін на вітчизняну продукцію, що перевищують світові

Фактори, які формують ризики, загрози		Можливі наслідки
Зовнішні загрози		
1	Зниження цін на окремі товари вітчизняного експорту та підвищення цін на імпортоване продовольство	Сприяє впливу сировини із країни та погіршенню споживання продуктів населенням
2	Низька якість імпортованих харчових продуктів	Посилює екологічну напруженість, є загрозою для здоров'я споживачів
3	Розширення виробництва біопалива із сільськогосподарської продукції та сировини	Зменшує площі посіву с/г культур, передбачених на споживання населенням, виснажує та знижує родючість ґрунтів
4	Використання організаційно-економічних важелів з виробництва сільськогосподарської продукції	Формуються штучні бар'єри для експорту вітчизняної аграрної продукції, порушується баланс по окремих видах продовольства
5	Використання різних програм й субсидій для розширення експорту розвиненими країнами та формування ними агресивної експортної політики	Призводить до недобросовісної конкуренції, сприяє зростанню частки імпорту
6	Втрата традиційних ринків збуту сільськогосподарської сировини та продовольчої продукції	Економічні втрати держави і виробників сільгосппродукції, зменшення ефективності аграрного сектора
7	Входження до міжнародних торговельно-економічних зон та організацій	Дотримання міжнародних угод і зобов'язань не завжди вигідних для вітчизняних товаровиробників

*Джерело: узагальнено автором.

З метою забезпечення системного впливу на такі загрози з боку держави вважаємо, що фактори, які формують можливі загрози, можуть бути поділені на однорідні групи: соціально-економічні, політичні, техніко-технологічні, природні. Такі групи, при необхідності, можна дезагрегувати на окремі підгрупи з подальшим формуванням дерева цілей. Для виявлення й оцінювання рівня загроз аграрного сектору найбільш придатні такі методи аналізу: SWOT-аналіз, PEST-аналіз, SNW-аналіз, метод розробки сценаріїв розвитку подій.

На наш погляд, основною тезою інституційного забезпечення функціонування аграрного сектору на сучасному етапі є саме довгострокова стратегія забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору, яка має встановлювати вектори поступу суб'єкта господарювання та має окреслити загальну мету стратегічного напрямку, в той час як уточнення дій з досягнення мети аграрного виробництва за різними напрямками відбувається шляхом розробки та впровадження функціональних стратегій, насамперед інноваційної [2].

Виходячи зі сказаного вище, довгострокова стратегія забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору розглядається як комплексна складова лобювання та деталізації сукупності стратегічних завдань і є сприятливим підґрунтям для розробки генеральних планів розширення та поглиблення аграрним сектором стратегічно вагомих переваг в міжнародному середовищі [3].

Тому довгострокова стратегія забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору повинна бути спрямована на реалізацію загальної стратегії соціально-економічного розвитку країни та формалізована у вигляді документа, який дозволить у межах чинного законодавства використовувати встановлені порядки державної реєстрації документів стратегічного розвитку, громадського обговорення, інформаційного забезпечення, моніторингу, контролю реалізації та відповідальності за результати.

Структура і зміст довгострокової стратегії забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору повинна включати в себе цільові програми, проекти та заходи, які активно сприяють генеруванню інновацій в галузі.

Вимоги до розробки та реалізації довгострокової стратегії забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору повинні враховувати адекватний науково-практичний інструментарій та включати наступні положення:

- обов'язкове залучення представників аграрного бізнесу, експертного громадського співтовариства, широкого суспільного й професійного обговорення;
- залученням спеціалізованих консалтингових організацій та наукових установ;
- дотриманням вимог до змісту й періодичності публічної звітності щодо реалізації положень стратегії, регулярної публікації звітів, які містять планові показники та оцінку їх досягнення;
- визначення відповідальності за реалізацію цілей стратегії та покарання за їх недотримання;
- наявністю регламентів щодо контролю виконання й перегляду стратегії;
- формуванням і застосуванням програми щодо фінансування заходів із реалізації такої стратегії, плану руху ресурсів, порядку внесення змін [2–3].

Розвиток аграрного сектору в контексті інноваційних зрушень повинен супроводжувати регулярний моніторинг реалізації прийнятих раніше рішень, а саме — безперервний процес підбору відповідних нормативних показників, необхідних для прийняття чітких обґрунтованих управлінських рішень на основі запропонованої автором стратегії в сфері інноваційного розвитку галузі.

Визначення відповідності (або відхилення) проведених інноваційних рішень рівню досягнення показників розвитку є ключовою метою проведення моніторингу. У разі виявлення відхилень від запланованих параметрів на підставі результатів проведеного аналізу варто прийняти відповідні заходи у контексті зміни параметрів інноваційної діяльності аграрного сектору.

До завдань проведення моніторингу розвитку аграрного сектору у рамках реалізації інноваційної стратегії пропонується віднести:

- інформування про досягнення планованих показників інноваційного розвитку;
- формування варіативної й динамічної інформаційної структури інституційного регулювання аграрного сектору;
- забезпечення інформацією, яка необхідна для подальшого коригування управлінських рішень про забезпечення інноваційного розвитку та планування інноваційної діяльності в аграрному секторі.

Під час формування стратегії забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору варто враховувати такі концептуальні положення:

1. Аграрний сектор є відкритою системою, стан якої являє собою сукупністю взаємодіючих факторів, що мають різне цільове спрямування, кожен з яких характеризується відповідною інтенсивністю впливу. Така обставина змушує зробити

висновок, що фазові траєкторії внутрішніх і зовнішніх факторів збуджують резонанс, який визначається кутом відхилення від запланованих цілей.

2. Функціонування і розвиток аграрного сектору варто розглядати з позиції системного підходу та декомпозиції інноваційного процесу на елементарні підпроцеси (бізнес-процеси).

3. Аграрний сектор як система, об'єднана цілісними технологічними й фінансовими зв'язками, що вимагає необхідного дієвого інструментарію управління, спроможного адаптувати її до зовнішніх шоків та забезпечити стійкі тенденції інноваційного розвитку.

4. Функціонування аграрного сектору перебуває під впливом внутрішніх і зовнішніх збурень, які викликають відхилення в результатах забезпечення економічної безпеки, в зв'язку з чим підвищення якості інституційного регулювання процесами вимагає корекції за допомогою моніторингу, визначення трендів і закономірностей, які дозволяють виробити ефективний механізм інституційного регулювання для зменшення невизначеності та ризику.

5. Інноваційний розвиток аграрного сектору пов'язаний з порядком розвитку технічних моделей.

Так само як і в фізичних системах, економічна динаміка описує взаємозв'язок між основними параметрами та змінними за допомогою диференціальних рівнянь (лінійних, але, зазвичай, нелінійних рівнянь). Саме коли ставиться завдання не лише аналізу, але й інституційного регулювання економічною безпекою на різних рівнях, затребуваною стає теорія диференціальних рівнянь. На відміну від технічних систем, оцінювати параметри соціально-економічних моделей набагато складніше, адже параметри, як і вся структура рівнянь, що описують рівень економічної безпеки, швидше за все, змінюється з часом, навіть самі закони, покладені в основу рівнянь, не завжди реально представляють взаємозв'язок змінних. Однак математичний опис поведінки аграрного сектору дає можливість аналізувати фазові коливання, стійкість або нестійкість, а також зробити висновок про надійність отриманих результатів й висновків [3–4].

Пріоритетними цілями забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору сьогодні є:

- 1) розвиток конкурентоспроможних наукових і управлінських кадрів в підприємствах аграрного сектору;
- 2) підвищення рівня інноваційної активності аграрного бізнесу;
- 3) забезпечення інноваційного розвитку за рахунок послідовної ліквідації наявних адміністративних бар'єрів й обмежень.

Держава повинна впроваджувати інновації в аграрний сектор через механізми державних закупівель й шляхом сприяння компаніям з державною участю в процесі розробки ними інноваційних програм.

Отже, основними пріоритетними напрямками запобігання та нейтралізації внутрішніх й зовнішніх загроз аграрного сектору мають стати:

- забезпечення раціонального використання земельних, інших природних ресурсів, основних матеріально-технічних засобів в аграрному секторі;
- активне використання ресурсозберігаючих технологій; раціональне використання трудових ресурсів;
- сприяння забезпеченню стабільності формування й ефективного використання можливих й наявних фінансових ресурсів;

- залучення інвестицій та прийняття рішення про вкладення фінансових, майнових й інтелектуальних цінностей в забезпечення економічної безпеки аграрного сектору;

- розвиток інноваційних процесів впровадження їх результатів у забезпечення економічної й екологічної безпеки аграрного сектору [5; 10; 11].

Забезпечення комплексної фінансової підтримки є одним із ключових інструментів участі держави у інституційному забезпеченні інноваційного розвитку аграрного сектору. Несвоєчасне перерахування бюджетних коштів та відсутність системи контролю за їх цільовим використанням це низька ефективність бюджетної підтримки аграрного сектору.

Особливої уваги потребує розділ екологічної й техногенної безпеки, адже саме екологічні проблеми поставили сучасне людство перед вибором подальшого розвитку, орієнтованого на зростання обсягів аграрного виробництва шляхом ефективного використання природних ресурсів, насамперед, земельних.

Земля є національним багатством, основою розв'язання більшості соціально-економічних проблем, зокрема щодо забезпечення продовольчої безпеки країни, погіршення якості життя і здоров'я населення, що визвано екологічними катастрофами, зменшенням природних ресурсів. Зі зростанням інтенсивності ведення сільського господарства у світовому масштабі збільшується кількість глобальних проблем (соціально-економічних, демографічних, природних тощо). Адже надмірне використання природних ресурсів призвело до погіршення екологічної ситуації, забруднення довкілля, зміни природних умов тощо [6–8].

Розроблені стратегічні заходи повинні нейтралізувати негативні процеси. Екологічна стійкість природних екосистем повинна постійно відновлюватись. Тому для послаблення впливу екологічно деструктивних процесів, запобігання погіршенню якості навколишнього природного середовища, прогнозування екологічних змін у довкіллі, доцільним є інтенсивне впровадження заходів екологічного моніторингу [6].

Варто розробити також заходи з мінімізації негативного впливу, який справляє на довкілля аграрне виробництво, та пов'язані не лише з виснаженням природних ресурсів, насамперед як результат їх екстенсивного використання, а й їх забрудненням у результаті застосування в аграрному виробництві отрутохімікатів, мінеральних добрив та генетично модифікованого матеріалу. Такі заходи повинні вивести з критичного стану основні природні ресурси й зумовити зменшення суто споживацького підходу до використання природних ресурсів, а також вирішити глобальні фінансові проблемами аграрного сектора й збільшити загальнодержавне фінансування природоохоронних заходів на довгострокову перспективу.

Отже, довгострокова стратегія повинна забезпечити населення продовольством на рівні науково рекомендованих норм. Для цього слід розширювати аграрне виробництво як для повнішого забезпечення, так і з метою розвитку експортної діяльності, яка в сучасних умовах слугує надійним джерелом економічної безпеки за рахунок покращення фінансового стану й інноваційного розвитку суб'єктів аграрного сектору.

Для успішної реалізації довгострокової стратегії забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору потрібно розробляти комплекс наукових й організаційно-технічних заходів, а саме:

1. Розробка концепції забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору і формування інноваційної інфраструктури з встановленням стратегічних цілей й інструментів їх досягнення у контексті реалізації державної політики.

2. Розробка програм забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору з розшифруванням розділу розвитку інноваційної активності з урахуванням специфіки й стратегічного потенціалу галузі.

3. Документальне забезпечення сукупності заходів з раціональності використання земельних ресурсів, виконавців та термінів з метою досягнення довгострокових перспектив.

4. Урахування ґрунтовних положень програми забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору в програмі соціально-економічного розвитку країни.

5. Організація практичної діяльності забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору органами управління, реалізація прийнятих нормативних актів, а також інформаційне забезпечення відповідних програм.

Важливою умовою для забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору є постійна та поетапна реалізація спеціальної концепції та операційних програм, зокрема за конкретним напрямом, а також з відповідним фінансовим забезпеченням, ґрунтуючись на таких стратегічних заходах:

- розробка стимулюючих заходів не лише на рівні державних й місцевих органів влади, а й із взаємодією з іншими суб'єктами, формування інноваційних науково-промислових систем;

- заходи зі стимулювання підприємницьких структур на виробництво і комерціалізацію інноваційних продуктів; залучення малих інноваційних підприємств, що розробляють та реалізують інноваційні продукти з високою доданою вартістю;

- розробка фінансово-організаційної моделі трансферу наукових продуктів в систему забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору, а також формування для цього спеціальних економічних умов;

- розробка переліку заходів з лібералізації введення та розвитку аграрного бізнесу [9].

Ураховуючи те, що державне регулювання передбачає не лише втручання держави у діяльність суб'єктів аграрного сектору, а й виділення досить значних сум фінансування за рахунок бюджетних коштів, на наш погляд, повинні бути визначені ключові пріоритети системи державного регулювання забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору:

- формування особливих структур, які проводять політику забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору;

- фінансування інноваційної діяльності аграрних підприємств;

- орієнтація на результати науково-технічної діяльності;

- активне стимулювання інноваційної діяльності в аграрному секторі шляхом використання податкової політики;

- інформаційне забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору [1; 5].

Усі види державного регулювання інноваційного розвитку аграрного сектору можна поділити на чотири групи: організаційні, економічні, фінансові та нормативно-правові:

1) економічна складова — стимулює забезпечення економічної безпеки аграрного сектору шляхом впровадження інноваційних продуктів і технологій;

2) нормативно-правова — забезпечує законодавчу основу для реалізації інноваційних процесів з метою забезпечення економічної безпеки галузі;

3) організаційно-управлінська — визначає скоординованість діяльності різних елементів, об'єктів і суб'єктів процесу забезпечення економічної безпеки аграрного сектора.

Результатом ефективної реалізації стратегії забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору є:

- налагодження взаємодії між соціально-економічними факторами і інститутами системи забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору на основі сформованого сприятливого для інноваційної діяльності середовища;
- підвищення інноваційної активності не лише в частині розробки, а й в частині освоєння і впровадження нових технологій в аграрне виробництво;
- створення спільних із міжнародними організаціями проєктів щодо забезпечення інноваційного розвитку галузі;
- сформована мережева структура кластерів в аграрному секторі;
- розвинені технологічні можливості вітчизняних суб'єктів аграрного сектору, що є основою для забезпечення інноваційного розвитку у стратегічній перспективі [12; 13].

Висновки. Найважливішими стимулами розвитку аграрного сектору в Україні в контексті інноваційних зрушень виступають: 1) прагнення покращити фінансово-економічні та виробничі параметри функціонування аграрного сектору; 2) прагнення до завоювання лідерських позицій на ринку, освоєння нових перспективних напрямків та сфер діяльності, прагнення до формування та утримання стійких конкурентних переваг; 3) інноваційний тип мислення суб'єктів господарювання, розуміння необхідності постійного впровадження інноваційних технологій як принципового способу його життєдіяльності.

Власне функціональний базис інституційного забезпечення функціонування аграрного сектору на засадах інноваційного розвитку формують виробничі інноваційні технології, орієнтовані на вдосконалення ключових параметрів виробничо-технологічного процесу суб'єктів господарювання і забезпечують найбільший економічний ефект аграрному сектору.

На підставі проведеного дослідження інституційних засад забезпечення функціонування аграрного сектору в Україні запропонований концептуальний алгоритм забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору, який інтегрує елементи стратегічного рівня (цілі впровадження технології, показники ефективності впровадження) із елементами операційного рівня (ідентифікація, підготовка, одержання, адаптація, використання, удосконалення технології), забезпечуючи їх взаємодію за рахунок відповідних управлінських процесів — ініціювання, планування, реалізації, моніторингу і контролю, завершення. На стратегічному рівні функціонування алгоритму підтримується взаємодією базових складових: галузевих особливостей у аграрному секторі; існуючої нормативно-правової бази у сфері забезпечення функціонування аграрного сектору та впровадження інноваційних технологій; сформованого інноваційно-інвестиційного клімату як у державі, так і у аграрному секторі; наявного інноваційного потенціалу до впровадження, які у сукупності обумовлюють вибір оптимальної стратегії забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору.

Національна модель інноваційного розвитку в аграрній сфері має забезпечити об'єднання зусиль державних органів, установ, організацій, закладів науково-технічної сфери, підприємницького сектору економіки на користь прискореного використання досягнень науки і технологій з метою реалізації національних стратегічних інтересів, що буде предметом подальших наукових досліджень.

Література

1. Грибіненко О. М., Шагоян С. М. Сутність та шляхи забезпечення економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2017. № 22. Ч. 1. с. 98–100.
2. Ксенофонтов М. М. Стратегія забезпечення стану економічної безпеки як складова стратегії розвитку сільськогосподарського підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 6. Т.3. С. 47–53.
3. Головіков О. М., Крихтіна Є. І. Соціальна політика та економічна безпека. Каштан, 2004. 336 с.
4. Венглюк І. В. Становлення соціально-економічної безпеки підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 3(33). С. 226–230.
5. Гоголь Т. А., Слободяник І. Л. Складові системи забезпечення розвитку інноваційного потенціалу та їх вплив на економічну безпеку країни. Оцінка та регулювання економічної безпеки регіонального співробітництва депресивних територій в рамках євроінтеграційних процесів: монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2018. С. 69–85.
6. Костецький М. Р. Управління еколого-економічною безпекою: монографія. Рівне: ППДМ, 2010, 116 с.
7. Candice Stevens. Agriculture and Green Growth. URL: <http://www.oecd.org/tad/sustainableagriculture/48289829.pdf>
8. The future of subsidy payments for organic farming URL: <http://ec.europa.eu/environment/integration/research/newsalert/pdf/161na4.pdf>
9. Благий В. В., Базарнова Є. О. Формування комплексу заходів, спрямованих на попередження фінансової кризи вітчизняних підприємств. *Молодий вчений*. 2017. № 4.4 (44.4). С. 1–4.
10. Галицький О. М., Митяй О. В., Ніколюк О. В. Державне регулювання розвитку агроформувань в Україні. *Вісник Сумського національного аграрного університету серія «Економіка та менеджмент»*. 2017. № 4. С. 20–25.
11. Наумов О. Б. Стратегічні вектори державного регулювання агропромислового виробництва: інструменти та методи консолідації ресурсів розвитку. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 4. С. 93–100.
12. Мацибора Т. В. Світовий досвід у поліпшенні інвестиційної привабливості аграрного сектору України. *Економіка АПК*. 2017. № 7. С. 101–107.
13. Спаський Г. В. Інвестиційна привабливість сільського господарства. *Економіка АПК*. 2018. № 2. С. 30–36
14. Єфремова Н. О. Особливості імплементації маркетингових інновацій в операційний менеджмент комерційно-підприємницької діяльності суб'єктів агробізнесу. *Галицький економічний вісник*. 2019. № 6 (61). С. 63–68.
15. Єфремова Н. Маркетингові аспекти корпоративної соціальної відповідальності в контексті інноваційного розвитку бізнес-структур. *Галицький економічний вісник*, № 5 (66). 2020. С. 155–161
16. Пономарьова М., Євсюков А., Шовкун Л., Золотарьова С., Крамаренко І. (2022). Формування та управління розвитком аграрного виробництва й переробкою сільгосппродукції та цінність харчових технологій. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4(45), 58–67. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.45.2022.3825>

17. Шовкун Л. В., Гребенюк Я. Концептуалізація ризиків та особливості їх прояву в інноваційній діяльності підприємств. *Вчені записи / Scientific notes*: зб. наук. ст. 2022. Вип. 29 (4). С. 163–172.

18. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References

1. Hrybinenko O. M., Shagoyan S. M. The essence and ways of ensuring the economic security of the enterprise. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Economic sciences series*. 2017. No. 22. Part 1. with. 98–100.
2. Ksenofontov M. M. The strategy of ensuring the state of economic security as a component of the strategy for the development of an agricultural enterprise. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2017. No. 6. T. 3. P. 47–53.
3. Golovikov O. M., Krykhtina E. I. Social policy and economic security. Chestnut, 2004. 336 p.
4. Vengliuk I. V. Development of social and economic security of the enterprise. *Economic Herald of Donbass*. 2013. No. 3(33). P. 226–230.
5. Gogol T. A., Slobodianyk I. L. Component systems of ensuring the development of innovative potential and their impact on the economic security of the country. Evaluation and regulation of economic security of regional cooperation of depressed territories within the framework of European integration processes: monograph. Chernihiv: ChNTU, 2018. P. 69–85.
6. Kostetskyi M. R. Environmental and economic security management: monograph. Rivne: PPDM, 2010, 116 p.
7. Candice Stevens. Agriculture and Green Growth / Candice Stevens URL: <http://www.oecd.org/tad/sustainableagriculture/48289829.pdf>.
8. The future of subsidy payments for organic farming URL: <http://ec.europa.eu/environment/integration/research/newsalert/pdf/161na4.pdf>.
9. Blagoi V. V., Bazarnova E. O. Formation of a set of measures aimed at preventing the financial crisis of domestic enterprises. *A young scientist*. 2017. No. 4.4 (44.4). P. 1–4.
10. Halytskyi O. M., Mityai O. V., Nikoliuk O. V. State regulation of the development of agricultural formations in Ukraine. *Bulletin of the Sumy National Agrarian University, series «Economics and Management»*. No. 4. 2017. P. 20–25.
11. Naumov O. B. Strategic vectors of state regulation of agro-industrial production: tools and methods of consolidation of development resources. *Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2017. No. 4. P. 93–100.
12. Matsibora T. V. World experience in improving the investment attractiveness of the agricultural sector of Ukraine. *Economy of the agricultural sector*, 2017, No. 7. P. 101–107.
13. Spassky G. V. Investment attractiveness of agriculture. *Economy of agro-industrial complex*. 2018. No. 2. P. 30–36.
14. Yefremova N. O. Peculiarities of the implementation of marketing innovations in the operational management of commercial and entrepreneurial activities of agribusiness entities. *Galician Economic Bulletin*, No. 6 (61). 2019. P. 63–68.
15. Yefremova N. Marketing aspects of corporate social responsibility in the context of innovative development of business structures. *Galician Economic Bulletin*, No. 5 (66). 2020. P. 155–161.
16. Ponomaryova M., Yevsyukov A., Shovkun L., Zolotaryova S., Kramarenko I. (2022). Formation and management of the development of agricultural production and processing of agricultural products and the value of food technologies. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4(45), 58–67. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.4.45.2022.3825>
17. Shovkun L. V., Grebenyuk Ya. Conceptualization of risks and features of their manifestation in innovative activities of enterprises. *Collection of scientific works «Scientific notes»*. 2022. Issue 29 (4) p. 163–172.
18. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>